

מראי מקומות- בבא קמא קי"ג

הרשב"א פי' מתני' באו"א, דלעולם ס"ל דהו"ל יאוש בעלים, אף במתני', אבל אסרו לכתחלה לקנות מהן משום הרחקה שלא לקנות מן הגזלנין ומן המוכסין. אבל מתני' לקמן היינו בדיעבד, דאם כבר נתנו לו החמור, הרי הוא קנאו ביאוש ושינוי רשות, וכיון דכבר נתנו לו, יכול להחזיקו ואי"צ להתזירה

להם [ולדבריו לכאו' יש לבאר דהא דאי' בכרייתא דנותן להם דינר ונותן לו את השאר, ופרש"י משום שמציל מידן, היינו משום דכיון דרק הרחקה לכתחלה הוא, לכן כדי להציל מידן, דהיינו שלא להפסיד העודף, יכול ליטול מהם ככה"ג אף לכתחלה]. **וע"ע**

בשטמ"ק בשם ר' יהונתן דכ' עוד טעם דאסור ליקח מהמוכס, דהיינו שלא להחזיק ידיהם של עוברי עבירה.

(א) **קובעים זמן שני וחמישי ושני, זמנא, זמנא, זמנא** בחר זמנא- פי' הרשב"א, דהיינו שאין נותנין לו כל הג' ימים יחד, אלא כל א' זמן בפנ"ע, ומתריץ בי' כל זמן זמן.

(ב) **כיון דאמר צייתנא קרעינן לי- כ' בשטמ"ק** (קיב: ד"ה אמר רבא) בשם הרמ"ה, "ומסתברא דזהו דוקא בזימנא קמייתא, אבל היכא דאמר צייתנא, וקרעוה לפתיחי', ולא צאית, והדר כתבי עלי' פתיחא אחרינא על דלא צאית, אע"ג דהדר אמר צייתנא, לא קרעינן לפתיחי' עד דצאית, דהאי ודאי אחוכי קא מחייך בבי דינא".

(ה) **דינא דמלכותא דינא- כ' הר"ן בנדרים (כת).**

דדינא דמלכותא דינא היינו רק במלכי אומות, דיכולים לומר אם לא תעשו כמצוותי אגרש אתכם ממלכותי, אבל במלכות ישראל אין שייך לומר כן, לפי שכל כלל ישראל שותפין הם בא"י. אולם ע' ברמב"ם (מלכים ד', א') בדיני מלך ישראל, שכ' שהמלך יכול ליתן מס על העם, וקוצב לו מכס, ואסור להבריח מן המכס שלו, וכ' הרדב"ז דטעם הדבר הוא משום דדינא דמלכותא דינא. ומדבריו מבואר דמקור דין זה הוא פרשת המלך שבתורה, ומדין זה אנו למדין דדינא דמלכותא דינא. וכן אי' בקרית ספר על הרמב"ם שם, דכל הדינים של הרמב"ם שם הם מחמת פרשת המלך. והוסיף הרדב"ז דגם במלכי גוים יש דין דדינא דמלכותא דינא [ומשמע דזהו ג"כ המקור, וע"ע איך שייך פ' המלך במלכי עכו"ם, ואולי הי' כונתו רק דהדין שייך גם במלכי עכו"ם, ולא הטעם]. וע"ע בפיה"מ (בנדרים שם) דכ' "ואין הפרש בזה בין מלך עובד כוכבים ומלך ישראל".

וכן מבואר בהל' גזילה (ה', י"א) דאין חילוק בין מלך עכו"ם למלך ישראל. וע' כסף משנה שם דהביא ראיה לדעת הרמב"ם מקושיית הגמ' כאן והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ואם תאמר דבמלכי ישראל זה לא הי' הדין, א"כ למה לא תי' הגמ' כאן במלכי ישראל כאן במלכי עכו"ם. **מדברי**

(ג) **לא יהבינא זמנא לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי- פרש"י**, שהן זמן קציר ובציר. אולם הרמב"ם (סנהדרין כ"ה, ט') כ' שהוא משום שהעולם טרודין במועדות. וכ' הסמ"ע (תו"מ ה', ה') דמה דקובעין בסיון לפי טעם הרמב"ם, היינו משום דשבועות אינו אלא יום א' (ובחו"ל ב' ימים), אבל בערב שבועות פשיטא שאין קובעין משום דעיו"ט הוא. וע"ע בש"ך (שם, ג') דכ' רק דאין קובעין קודם הרגל, אבל לאחר הרגל שפיר קובעין (אבל לפי טעם רש"י פשוט שאין חילוק בין לפני הרגל ובין לאחר הרגל, שהרי אי"ז ענין לרגל בכלל).

(ד) **אין פורטין, וכו'- פרש"י** מפני שהן של גזל. ובכרייתא בגמ' אי' דנותן לו דינר ונותן לו את השאר. ופרש"י, מפני שהוא כמציל מידו. ולכאו' תמוה, איך שייך להתיר משום להצילה מידו, הרי סכ"ס גזל הוא. וכ' תוס' דאם אמרי' דסתם גזילה לא הוי יאוש בעלים, א"כ דין דמתני' א"ש, דאינו יכול ליטלו, דעדיין של הנגזל הוא. ומה דאי' בכרייתא דנותן דינר ויחזיר לו את השאר, היינו משום דאי"ז דבר ברור שהם של גזל. ולפ"ז, מה דאי' במתני' לקמן (קיד.). דהיכא דנטלו החמור הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן, אי"ז כמתני', דמתני' ס"ל דסתם גזילה לא הוי יאוש בעלים, ומתני' לקמן ס"ל דהו"ל יאוש בעלים. אולם

לגנוב הוא מדאורייתא, אבל מדאורייתא אין חיוב השבה, רק משום קדוש ד', וע"ע בחי' הר"ן (סנהדרין נו). שכ' לחלק בדעת הרמב"ם בין גניבה לגזילה, דלא כ' הרמב"ם אלא בגניבה דגם אסור בגוי, אבל בגזילה לא כ' אלא האיסור לגזול את חבירו. ובביאור החילוק, ע' במנחת חינוך (רכ"ד, ד') דכ' דגדר איסור גזילה הוא דהתורה אסר ממון חבירו, וא"כ י"ל דכיון דהפקיר ד' ממון גוים, ממילא אין כאן איסור גזל. אבל לענין איסור גניבה, דאסור אף לגנוב של עצמו מהגנב, כדי שלא ילמוד מדה הגרועה זאת, א"כ שפיר י"ל דאסרה התורה אפי' לגנוב מגוים, וא"כ אסור אף מן התורה.

(ט) יכול יגלום עליו- פרש"י, יכול יניח את הכנעני לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן. ולכא' דבריו תמוהים, וכמו שתמה תוס', למה איצטריך קרא לומר דאין צריך להניח להגוי להטעותו, וע"י כן להפסיד, מהכ"ת שיהי' צריך לעשות כן. וכ' הפני יהושע דיש ליישב קצת, דסד"א דכיון דהגוי תובע יותר, וא"א להפקיע העבד מרשותו אלא לזמן מרובה, ולילך עמו לדינא ובדייני, ובתוך כך יהי' מטומע בין העכו"ם, ולכך יתן להעכו"ם כפי תביעתו מיד, להכי אשמעי' דאין עושין כן, אלא ידקדק עם קונוהו, אפי' אם ימשוך הזמן צריך לתובעו בתחלה.

(י) וכאן בהפקעת הלוואתו- פרש"י, שאי"ז גזל ממש, והברחת המכס הוי כהפקעת הלוואתו, ולכן במקום דליכא חלול ד' מותר. וע' בחי' הגר"ח על הש"ס (רל"ב) דחקר בדין הפקעת הלוואתו, האם הביאור הוא רק דאי"צ ליתנו לעכו"ם, וכמו למ"ד דגזל כנעני מותר, דכל מקום שאין הגוי מייאש עדיין שלו הוא (ואם מכר הגוי לישראל אחר יהי' המפקיע מחוייב ליתנו לו), או דלמא הוי היתר גמור, וכמו אבידת גוי הוא, דנעשה שלו לגמרי. וע"ש שהוכיח דבאמת אינו היתר גמור, רק דאי"צ להחזירו לגוי, אבל בעצם הגוי עדיין שייך להלוואה כל זמן שאינו מייאש.

(יא) רבא לטעמי' דאמר רבא ע"ע גופו קנוי- הק' השטמ"ק בשם הרא"ש, דהא קיי"ל דהגוי אינו יכול לקנות לגוף הישראל, אלא למעשה דינו. ות"י דאין כוונת הגמ' שם אלא לומר

אמר) ביאר הא דדינא דמלכותא דינא "שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונים חוקי המלך ומשפטיו, והלכך דין גמור הוא". וע"ע בבית שמואל (כ"ח, ג') דמבואר מדבריו דס"ל דדינא דמלכותא הוא מדרבנן. וע' באבני מלואים (שם, ב', ד"ה אלא) שהביא דברי הב"ש ותמה עליו, דנראה דהא דאמר דדינא דמלכותא דינא לאו משום תקנת חכמים הוא, אלא מדאורייתא אמרו כן.

(ו) בשלמא לענין כלאים, בהא קמיפלגי, דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר, וכו'- אולם לכא' ק', הרי זה פסיק רישי', וא"כ צריך להיות אסור לכ"ע, דהא מודה ר"ש בפסיק רישא דאסור. וכ' התוס' רי"ד דהאי דקאמר מותר, היינו דוקא בכה"ג שהי' לובש עשרה בגדים, שאין מתחמם בו כלל, וגם צריכין לומר שאינו מתכבד בבגדים, כגון שהתחתון הי' יותר מכובד מן הראשון. אולם ע' בר"ן בחולין (לב. בדפיו), דכ' "דלענין הנאה ודאי אע"ג דהוי פסיק רישי' שריא", והביא ראי' מהא דמוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יכונו ליהנות מהם.

(ז) ר' אשי אמר במוכס כנעני- פי' הראב"ד דזהו ת"י בין על המשנה דכלאים, ובין על המשנה דנדירים, דבשניהם מה שיכול להבריח המכס הוא משום דהמוכס גוי הוא, אבל אי"ז ת"י על משנתנו, דאף אם מותר להבריח מהמכס, מ"מ אם גובה המכס אי"ז גזל אלא דין הוא. וע' ברשב"א דחולק על הראב"ד, וכ' דאפי' על נדרים אי"ז תירוץ, דודאי לא התירו לו חכמים אלא במקום הרגין וכדו', לומר יאסרו כל פירות העולם עלי, וכו', אבל במכס, דבאמת דין הוא, בזה לא התירו לו, אלא דוקא על המשנה דכלאים קאי תירוץ הגמ'.

(ח) מנין לגזל כנעני שהוא אסור, ת"ל וכו'- כ' השו"ע (חו"מ שמ"ח, ב'), והוא לשון הרמב"ם בגניבה א', א') דכל הגונב ש"פ עובר על לאו דלא תגנובו, בין גונב מישראל ובין גונב מגוי. וכ' הש"ך (שם, ב') דמשמע מלשונו שאיסור גונב עכו"ם הוא מדאורייתא, והק' ע"ז מהא דכ' השו"ע באה"ע (ריש סי' כ"ח) דכל הדין להחזיר גניבה לעכו"ם הוא רק משום קדוש ד', והניח בצ"ע [נאולי האיסור

להטעות את העכו"ם היכא דאינו יודע שהישראל מטעהו. וכן פסק הטור (חו"מ שמ"ח, ב'), וכ' ובלבד שאינו יודע, דליכא חלול השם [נמש"כ השטמ"ק שם שאין שייך בכה"ג קדוש ד' צע"ק, ואכמ"ל]. אולם ע' בדרכי משה (שם, א') שהביא מהמרדכי דאסר משום דלא גרע מגניבת דעת דאסור בעכו"ם. וע' ברמ"א שם שהביא הב' דעות לדינא.

(טו) **ואבלע לי' חד זוזא- פרש"י**, ועוד טעות אחרת שעייכב זוז מדמיו והטעהו בחשבון. וכ' הביאור הגר"א (חו"מ שמ"ח, י"ג) דמשמע מזה דס"ל לרש"י דמותר להטעות העכו"ם, וכשי' הטור, ודלא כהמרדכי שהבאנו לעיל (שהוא ג"כ שי' הרמב"ם). ולפי המרדכי לכאור' צריך לפרש הסוגיא כמש"כ הנמוקי יוסף (מ: בדפיו), דלשון הרי"ף הוא דאבלע לי' זוזי "יתירא". וביאר הנ"י בשם הערוך, דהיינו "שנתן זוז לכותי יותר בעבור שישמח הכותי וילך מהרה", ולפ"ז נמצא דלא הטעה שמואל את הגוי.

(טז) **אי לא דינא דמלכותא דינא, היכי מייאשי- פרש"י**, הרי אין כאן שינוי רשות, שברה"ר הם, וגם אין שינוי מעשה, וא"כ היאוש לא מהני לעשות קנין. אולם ע' ברשב"א דפי' דבאמת יש כאן יאוש ושינוי רשות במה שהוא נמסר לרבים, ולדבריו צ"ל דקו' הגמ' הוא דאי לאו הא דדינא דמלכותא דינא, לא היו מייאשים, וכמו שפי' תוס'.

(יז) **משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו- פרש"י**, דאסור ליקח בהמה מהן, שמא נתחברה עם בהמותיהם של ישראל. והק' הרשב"א, תיפוק לי' דרוב של הגזלן הם, וקיי"ל לקמן דאפי' מיעוט של הגזלן מותר ליקח ממנו. ולכן הביא פי' הראב"ד דמייירי דלוקח כל הזבל שבדיר, ואסור משום דנתערב עמו של בהמת ישראל.

(יח) **ואזל ואסהיד לי' בדיני דכותי על ישראל חברי, משמתי לי'- כ' הראב"ד**, דזהו דוקא אם הישראל יש לו מה לטעון בדיננו, אבל אם גם בדיננו לית לי' שום טענה, כגון שהודה להגוי בפניו והזמינו הגוי לדין, אלא דרוצה לכפור, והעד יודע דודאי בשקך כופר, אז יש

דאי"צ גט שחרור (דהא באמת, אף לישראל אין קנין הגוף גמור בישראל אחר כמו שיש לו קנין בעבד כנעני), והא דאמר' דגופו קנוי, היינו לומר דאינו משכון בעלמא על מעותיו, אלא שיש להגוי קנין גמור על מעשה ידיו. אולם ע' בבית הלוי (א', כ"א, ד') שהביא שהנמוקי יוסף ביבמות (יד: בדפיו) כ' בשם הריטב"א דאין גוף הישראל אלא משכון להגוי על מעותיו. ומה דאי' כאן דגופו קנוי, היינו דקונה משכון, דאף דקיי"ל דבדרך כלל אין הגוי קונה משכון, בע"ע קנאו בתורת משכון. ונמצא דאם הישראל חוטפו ממנו, אי"ז הפקעת הלאה אלא גזל ממש, כיון דמשכון הוא אצל הגוי.

(יב) **דאמר ר' הונא, מנין לגזל הכנעני שהוא אסור, שנא' וכו'- הק' השטמ"ק בשם הרא"ש בשם רבי מאיר**, איך פליג ר' הונא על ר"ע דהביא לעיל מקור אחרת לאיסור גזל עכו"ם. ותי' דתרווייהו צריכי, דאם משום הקרא דלעיל, הי' מקום לומר דמה דאסור גזל עכו"ם בע"ע, היינו משום דע"ע שאני דשייך גבי' חלול השם גדול (ע"ש לביאורו), אבל גזל בעלמא לא, ואי משום קרא דר"ה, ה"א דאסור רק היכא שחטף מידו, אבל בע"ע, שאין נראה כ"כ כגזילה מידו, אז יהי' מותר, קמ"ל.

(יג) **מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת, וכו'- העיר הפרי יצחק (ב', ס"ה, ל"ב)**, למ"ד גזל כנעני מותר, למה צריך קרא לאבידתו שהיא מותרת, ודאי לא גרע מגזילה. ותי' א' לשי' היראים, דס"ל דאף דגזל כנעני מותר, מ"מ אינו נחשב של הישראל (וכמו שנקט הגר"ח לעיל), א"כ החי' באבידה הוא דהוי שלו. (ב' לשי' הראשונים דס"ל דגזל כנעני אסור לכ"ע במקום חלול ד', עכ"פ באבידה יהי' מותר אף בכה"ג [אבל לכאור' אי"ז מתאים עם ר' פנחס בן יאיר, דאמר דבמקום חלול השם אף אבידתו אסור, רצ"ע].

(יד) **אמר שמואל טעותו מותרת- כ' תוס', דאע"ג** דטעות עכו"ם מותרת, מ"מ אסור להטעותו במקום שהכנעני יודע שהישראל גוזלו ועושה עצמו כלא ידע. וביאר השטמ"ק בשם הרא"ש דמה שהגוי עושה עצמו כלא יודע, היינו משום שסבר שאינו יכול למחות. ועכ"פ מבואר מדברי תוס', דאף מותר

ענין של חלול ד' וצריך להפרישו מן האיסור,
דהפקעת הלואתו במקום חלול ד' אסור.
וע"ע ברא"ש (סי' י"ד) דכ' דהיכא דהישראל
תובע להכותי, וטען הכותי פרעתי או כופר
הכל, אז יכול הישראל להעיד לסייע להכותי,
דכיון דגם בדיני תורה יהי' פטור אם ע"א
מעיד לו בכה"ג, א"כ אין איסור להעיד כן
בבתי דין עכו"ם.